

НАУКОВО-ТЕХНІЧНА БІБЛІОТЕКА

Становлення та розвиток науково-технічної бібліотеки нерозривно пов'язані з історією університету. Бібліотека розпочала свою діяльність одночасно з відкриттям Харківського експлуатаційно-тягового інституту залізничного транспорту (ХЕТІЗТ) у 1930 р. Першим її очільником була Н. І. Гусєва.

На початок 1930–1931 н. р. фонд бібліотеки нараховував 22 тис. примірників і протягом року збільшився до 32 тис. Бібліотекою користувалися 432 студенти I курсу.

У 1932 р. бібліотека отримала 32 тис. книг у подарунок від залізничного технікуму. Наступного року було придбано 8000 книг, фонд бібліотеки мав вже 57 375 примірників друкованих матеріалів. У бібліотеці працювало шість співробітників, які обслуговували 765 студентів двох факультетів та 116 співробітників інституту. Книговидача за рік склала 41176 примірників. Площа приміщень бібліотеки складала 381 м².

У березні 1934 р. до Харківського інституту інженерів транспорту було приєднано Київський інститут залізничного транспорту, а бібліотеці було передано його книжковий фонд. Унаслідок цього штат бібліотеки збільшився до 11 осіб. Завідувачем бібліотеки було призначено Ф. Н. Мальцеву.

У 1935 р. науково-технічна бібліотека надала допомогу в комплектуванні фондів бібліотеки Харківського автодорожнього інституту, передала підручники зі суміжних дисциплін.

У 30-ті рр. у бібліотеці працювали люди без фахової освіти, але їх об'єднувала любов до книги та вміння працювати з читачами. Література в ті роки систематизувалася за спеціальною залізничною системою, журнальні статті — за предметними рубриками.

Станом на 1939 р. фонд бібліотеки збільшився в п'ять разів і нараховував 112964 примірники. Цим фондом користувався 2051 читач, а книговидача склала 147355 екземплярів. За рік було придбано 9177 книг, списано — 12030, виконано 144 бібліографічні довідки, складено 42 картотеки та п'ять бюлетенів нових надходжень. Приміщення бібліотеки розширилися до 457,1 м².

З початком Другої світової війни в будівлі інституту було розміщено військовий шпиталь № 1781, а навчальні заняття переведено до приміщення Сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва. Сюди ж було перевезено бібліотеку, фонд якої нараховував 127429 томів. У вересні 1941 р. почалася евакуація підприємств та організацій Харкова. Обладнання та цінності інституту, зокрема частина бібліотечного фонду, було евакуйовано до Ташкенту.

Ташкентський інститут інженерів залізничного транспорту прийняв своїх колег, і навчання студентів у інституті не зупинилося впродовж всього періоду евакуації. Продовжувала функціонувати і бібліотека, у ній працювали люди, які евакуювалися до столиці Узбекистану з різних міст країни. Обов'язки завідувача бібліотеки виконувала

Колектив бібліотеки. Зліва направо: перший ряд: Г. В. Тищенко, Л. І. Дмитриченко, дир. бібліотеки К. П. Начарян, І. Д. Гришко, Н. М. Третяк; другий ряд: Л. Т. Гарбуз, Т. В. Ліпченко, Ю. М. Коваленко, Г. С. Орлова, Н. С. Скрипник, О. В. Козачок, О. В. Надточій, Л. М. Бусел, Г. С. Малахова, О. А. Ходак, Ю. В. Помазан, Н. В. Дмитрієнко, Л. І. Коломієць, Л. А. Гончарова

Н. С. Самойленко, а заступника — Т. Л. Толкач. У грудні 1942 р. завідувачем став А. Г. Риндик, який працював начальником господарського сектору інституту. Керівництво вузу багато уваги приділяло збереженню книжкових фондів. За порушення правил роботи в читальному залі, пошкодження навчальної літератури та винесення книг без дозволу студенти отримували суворі попередження.

У 1943 р. до складу інституту входила 91 особа, серед них — дев'ять бібліотекарів. За всі роки евакуації в бібліотеці працювали 33 співробітники, переважно москвичі. Вони разом зі студентами та викладачами інституту брали участь у будівництві, працювали у підсобних господарствах, на збиранні врожаю бавовни та інших роботах.

Вчені ХІПТу продовжували науково-дослідну роботу, допомагали фронту і виробництву. Бібліотека працювала у зручному для студентів та викладачів режимі, обслуговувала читачів, забезпечувала навчальною літературою, її фахівці видавали довідки, робили переклади. Література закуповувалась навіть у воєнні роки: у 1941–1942 рр. — 174 примірники, впродовж 1942–1943 рр. — 593, протягом 1943–1944 рр. — 1384. Збереглася інформація щодо кількості читачів тих років: 1942–1943 рр. — 539 осіб, 1943–1944 рр. — 841 особа.

У грудні 1943 р. в бібліотеку пришла працювати З. О. Софроньова — досвідчений бібліотекар і грамотний комплектатор, людина енциклопедичних знань. Саме їй бібліотека завдячує багатством своїх фондів.

Після звільнення Харкова, у лихих умовах війни, в січні–серпні 1944 р., здійснювалась реевакуація ХІПТу. Співробітники інституту, зокрема і двоє бібліотекарів, були відряджені до Харкова для оцінки стану навчальних і житлових приміщень інституту та організації відновлювальних робіт. Слідом за ними було відібрано та відправлено навчальну літературу для студентів ІІІ і ІV курсів.

У Харкові співробітники інституту, не жалюючи себе, працювали на відновлювальних роботах, ліквідуючи збитки, яких зазнав ВНЗ унаслідок фашистської окупації. Тривали відбудовчі роботи в навчальному корпусі інституту. Бригада студента Мельникова встановлювала стелажі в книгосховищі бібліотеки. Оскільки навчальний корпус інституту було зруйновано, з січня 1944 р. ХІПТ почав свою роботу в гуртожитку на вул. Артема. Станом на той період в інституті навчалось сім груп студентів на денному відділенні та чотири групи — на підготовчому.

Бібліотекар М. І. Артерчук видає студентам навчальну літературу на абонементі, 1957 р.

НАЧАРЯН
Катерина Петрівна

*Директор
науково-технічної
бібліотеки*

Народилася у 1959 р. у м. Гагра. Закінчила Харківський державний інститут культури за спеціальністю «Бібліотекознавство і бібліографія». З 1983 р. працює у бібліотеці ХІПТу. З 2003 р. обіймає посаду директора науково-технічної бібліотеки УкрДАЗТ.

Разом з іншими підрозділами ХІПТу науково-технічна бібліотека, штат якої складався з шести осіб, повернувся до свого приміщення. Упродовж перебування у Ташкенті бібліотека зазнала значних втрат, за роки війни майже половину її фондів було втрачено, не збереглися інвентарні книги та каталоги. Новосибірський інститут інженерів залізничного транспорту надав значну допомогу в поповненні книжкового фонду ХІПТу. У вересні 1944 р. завідувачем бібліотеки знову було призначено Ф. Н. Мальцеву.

У 1947 р. у штаті бібліотеки працювали 11 осіб, двоє з них — П. К. Кубарева та В. С. Зінченко, були випускниками Харківського інституту культури, тобто мали вищу спеціальну освіту. Протягом року співробітники бібліотеки провели переоблік книжкового фонду, який нараховував 65 тис. примірників, склали топографічний каталог (писали на використаних хлібних картках) та відновили інвентарні книги.

У 1948–1949 рр. у бібліотеці була проведена велика організаційна робота. Створено систематичний та алфавітний каталоги, книжкові шифри. Кількість читачів зросла до 1994 осіб. Активно здійснювалась бібліографічна та масова робота. За

*Книгосховище бібліотеки.
Директор бібліотеки Л. Д. Малова, 1965 р.*

Колектив бібліотеки, 1950 р. Зліва направо: перший ряд: П. Н. Попова, П. К. Кубарєва, зав. бібліотеки Ф. Н. Мальцева, Т. С. Пономарьова, З. О. Софронова; другий ряд: В. С. Зінченко, Л. О. Рудевська, Г. О. Задорожна, А. Н. Фролова

підсумками цієї діяльності бібліотека ХІПТУ посіла I місце серед бібліотек ВНЗ Харкова.

Упродовж 1946–1950 рр. інститут випустив 1237 інженерів залізничного транспорту. Викладачі підготували й захистили дві докторські та 15 кандидатських дисертацій. Фахівці науково-технічної бібліотеки надавали велику допомогу науковцям і викладачам інституту в здійсненні науково-дослідної роботи: було виконано 355 науково-дослідних тем, здійснено майже 100 наукових та інженерних розробок, прочитано 1050 лекцій.

Наприкінці 1950 р. працівникам бібліотеки було присвоєно залізничні звання: завідувачу бібліотекою Ф. Н. Мальцевій — інженера-капітана адміністративної служби; старшому бібліотекарю П. К. Кубаревій — інженер-лейтенанта адміністративної служби; старшим бібліотекарям Г. О. Задорожній, Т. С. Пономарьовій, З. О. Сафроновій, А. Н. Фроловій — техніків-лейтенантів адміністративної служби.

Газета «Соціалістична Харківщина» у номері від 21 червня 1951 р. так писала про досягнення бібліотеки ХІПТУ: «У ці дні особливо людно у бібліотеці Харківського інституту інженерів залізничного транспорту імені С. М. Кірова. До пізнього вечора в затишному читальному залі засиджуються студенти, готуючись до екзаменів. Значну допомогу молоді надають працівники бібліотеки, які провели велику довідково-бібліографічну

Бібліограф Ж. П. Букіна проводить перегляд літератури, 1985 р.

роботу, склали каталоги, картотеки спеціальних предметів. Протягом кількох років бібліотека інституту держить марку кращої серед вузівських бібліотек міста».

У 1953 р. в інституті було поновлено роботу вечірнього факультету, і бібліотека перейшла на графік роботи в дві зміни. Того ж року НТБ направила частину навчальних фондів до новоствореного Білоруського інституту інженерів залізничного транспорту.

У 1958 р. завідувачем бібліотеки було призначено кваліфікованого спеціаліста Г. О. Задорожну. За роки роботи цієї інтелігентної та чуйної людини діяльність бібліотеки значно розширилася.

У зв'язку зі значним збільшенням контингенту читачів, у 1966 р. у бібліотеці було введено єдиний читацький квиток. Це сприяло налагодженню взаємозв'язків між всіма відділами бібліотеки та більш чіткому обслуговуванню читачів. Велику увагу співробітники бібліотеки приділяли культурному вихованню молоді. З цією метою художні видання фонду бібліотеки було виділено в окремий сектор. Експонувалися тематичні виставки, проводились лекції-огляди в студентських групах та гуртожитках. Для ознайомлення читачів з новими надходженнями проводилися Дні інформації, читацькі конференції.

За активну роботу та досягнення в бібліотечному обслуговуванні залізничників Міністерство шляхів сполучення нагородило почесними грамотами робітників бібліотеки: старшого бібліотекаря А. С. Барабаш і старшого бібліографа П. К. Кубарєву.

НТБ ХІПТУ постійно допомагала в організації роботи бібліотек Київської та Донецької філій. До їх фондів відправлялась необхідна кількість навчальної та методичної літератури.

Із 1974 р. ввелася масова видача літератури з диференційованим обслуговуванням читачів. Ця форма роботи використовується й сьогодні, що дозволяє швидко та ефективно забезпечувати читачів літературою. Для обслуговування студентів механічного факультету в гуртожитку на вул. Л. Чайкіної відкрито бібліотечний пункт з абонементом та читальним залом на 6,5 тис. книг, якими користуються 780 студентів.

Значне збільшення фонду наукової літератури зумовило потребу в нових приміщеннях. У 1975 р. для фонду наукової літератури було виділено додаткове книгосховище на 40 тис. примірників.

У 1981 р. директором бібліотеки стала Л. Д. Малова, а її заступником — Е. Д. Ленська. За час їх керівництва робота бібліотеки зазнала чималих змін: змінилася структура бібліотеки, збільшився штат співробітників, покращилось комплектування книжкового фонду, з'явилися новації у довідково-бібліографічній та масовій роботі. Було створено чотири нових відділи: суспільно-політичної літератури, масової роботи, методичний та книгозбереження. У 1982–1983 рр. було виділено кімнати для абонементів навчальної літератури в інститутських корпусах № 2 та № 3. Значна увага приділялася удосконаленню інформування читачів за допомогою кільцевої пошти, проведення Днів інформації, Днів фахівця, занять із бібліотечно-бібліографічних знань тощо.

Було проведено велику роботу зі збереження фондів, особливо рідкісних екземплярів книг. У 1984 р. із загального фонду бібліотеки виділилися фонд рідкісної книги, який має сьогодні понад 2000 примірників. У ньому зібрані видання ХІХ–ХХ ст. із залізничного транспорту та з інших галузей знань, а також унікальні книги, що мають історичну й букіністичну цінність.

Перегляд літератури з історії університету

Підготовка до сесії

У середині 80-х рр. було створено відділ, який займався збиранням, упорядкуванням та постійним збереженням праць професорів і викладачів університету. Сьогодні цей депозитарний фонд нараховує більше ніж 7000 примірників книг, навчальних посібників, конспектів лекцій, методичних вказівок, написаних науковцями та викладачами вишу за весь час його існування.

У травні 1994 р. бібліотеку очолила В. П. Жукова, її заступником стала К. П. Начарян. З того часу почалося впровадження комп'ютерних технологій у роботу бібліотеки, що дозволило покращити якість обслуговування користувачів, поширити спектр послуг. Створено електронний каталог, власні бази даних. Нові технології вимагали засвоєння нових та розширення професійних знань, тому співробітники бібліотеки навчалися на комп'ютерних курсах, які проходили в Харківській державній академії культури.

У жовтні 2003 р. директором бібліотеки призначено К. П. Начарян. У роки її керування продовжується комп'ютеризація бібліотеки, відкрито медіатеку — новий структурний підрозділ, де літературу розміщено на електронних носіях. В електронному фонді представлено технічну та навчально-методичну літературу, навчальні відеопосібники, художні твори, електронні словники, мультимедійні енциклопедії, періодичні видання, вміщено відомості про факультети та кафедри вузу, перелік спеціальностей, дисциплін та методичних вказівок, які використовуються в навчальному процесі. Користувачі медіатеки мають доступ до інформаційних ресурсів найбільш великих бібліотек України, Росії та інших країн.

Завдяки нововведенням співробітники бібліотеки мають можливість обслуговувати значно більшу кількість користувачів і більш зручно та ефективно здійснювати пошук інформації. Розроблено програмне забезпечення для автоматизації роботи відділу комплектування та наукової обробки літератури, довідково-бібліографічного відділу. Інформування викладачів здійснюється через локальну комп'ютерну мережу університету. Триває активна робота з удосконалення інформаційного забезпечення наукового і навчального процесів у навчальному закладі.

Працівники бібліотеки надають кваліфіковану консультативну допомогу користувачам щодо підбору літератури, використання довідково-бібліографічного апарату,

оформлення бібліографічних списків до статей і дисертацій. Читачі регулярно отримують інформацію про нові надходження, бібліографічні огляди, можуть ознайомитися з вітчизняними та іноземними виданнями. Бібліотека складає інформаційні списки, бібліографічні покажчики, організовує тематичні виставки та перегляди літератури.

Останнім часом бібліотека зробила значні кроки зі створення електронної бібліотеки — створюються власні повнотекстові бази даних, які включають електронні варіанти друкованих видань співробітників університету.

Нині обслуговування користувачів здійснюється на шістьох абонементних та трьох читальних залах. Багатогалузевий фонд налічує понад 895000 примірників наукової, навчальної, методичної і довідкової літератури, дисертацій, авторефератів, періодичних та електронних видань. У читальному залі користувачам надається доступ в Internet за допомогою Wi-Fi.

Бібліотека є учасницею проекту «Єдина картка читача бібліотек вищих навчальних закладів Харкова», що забезпечує доступ до фондів та електронних ресурсів бібліотек вишів м. Харкова.

Зростання УкрДУЗТ упродовж його історії розширювало коло завдань, які стояли перед бібліотекою, задля досягнення основної мети — забезпечити навчальний процес, наукову діяльність, сприяти виховній роботі вишу.

Читальний зал гуманітарної літератури, 2016 р.